

עניינים תוכן

מבוא	3
פרק 1 – רקע היסטורי – אסלאם באתיופיה	5
פרק 2- יחס המדינה למוסלמים מבחינה פוליטית	9
פרק 3- יחס המדינה למוסלמים מבחינה חברתית ותרבותית	13
פרק 4 – יחס המדינה למוסלמים מבחינה כלכלית	15
פרק 5 - השפעתו של המשטר הנאצריסטי על יחס המדינה	16
האתיופית כלפי אזרחיה המוסלמים.	16
סיכום	20
ביבליוגרפיה	23

מבוא

האסלאם האתיופני מסקרן הן בזכות קדמוניותו (מאז הקמתו של האסלאם המאה ה-7) והן בזכות האינטראקציה והסימביוזה הספציפית עם הדת הנוצרית העתיקה באתיופיה. לאסלאם האפריקאי צורות רבות, בהתאם לתרבויות האתניות המגוונות שקיימות באפריקה, ובהתאם ליחסים בינם לבין הדתות והקבוצות האתניות השונות. כך גם באתיופיה – הבנה עמוקה יותר של תפקידו של האסלאם באתיופיה דורשת מהחוקרים בחינה ע"פ תקופות שקשורות לשינויים פוליטי, גלובליזציה כלכלית, רוח תקופה, כמו התקופה הפאן ערבית בהנהגתו של ג'אמל עבד אל נאצר ואידאולוגיה מוסלמית משתנה, גם בימנו, של אסלאם רדיקלי – כל אלו מעצבים את מדיניות הפנים וההזדהות האתנית באתיופיה כלפי האסלאם.

בעבודה זו אבחן את היחסים בין המוסלמים במדינה האתיופית לבין הנוצרים – השלטונות. שאלת המחקר: מה היה יחסה של המדינה האתיופית הנוצרית כלפי המוסלמים בתקופת שלטונו של היילה סלאסי?

במפקד שנעשה בשנת 1994, 30% מאוכלוסיית אתיופיה הגדירה את עצמה – מוסלמית, כיום מדובר על כ- 50% מאוכלוסיית אתיופיה, דבר שמראה על צמיחה ניכרת באוכלוסייה המוסלמית¹. ניתן למצוא הזדהות דתית מוסלמית באמצעות קבוצות אזוריות או אתניות מסוימות, והן נמצאות ברובן בצפון מזרח, מזרח דרום, ורצועה קטנה במערב המדינה. הופעתו וזהותו של האסלאם האתיופני נקשרו באופן בלתי נפרד עם אופי המדינה האתיופית, וכן גם עם בסיסה הכלכלי, אך בעיקר עם הנצרות האתיופית. שתי דתות אלו הן חלק ממסגרת אידאולוגית דתית אחת המושרשת בתרבות האתיופית הרב אתנית, לפיכך, קשה להבין את האחת ללא השנייה².

עם זאת, למרות ההיסטוריה העתיקה של האסלאם באתיופיה והשורשים העמוקים שלו במדינה, תמיד הייתה דת זו בעלת משיניות בעיני מנהיגי המדינה האתיופית, והם נתפסו בעיניהם כנחותים מהם, כך נותרו המוסלמים חיים בצלם של הנוצרים וסבלו לא מעט מדיכוי ואפליה. יחסים אלו השפיעו על צורת ההתארגנות של המוסלמים במדינה, ועל השפעה של האוכלוסייה המוסלמית ממה שקורה בעולם הערבי, שכן גם אם גופם באתיופיה, בשל חוסר הקבלה המלא שלהם בחברה האתיופית, ליבם, לעיתים רבות נותר בעולם הערבי – מוסלמי. הנצרות, נותרה האליטה השלטת באתיופיה והיוותה את המרכיב המרכזי של הלאום האתיופני במובן ההיסטורי, יתרה מזאת, רוב האוכלוסיות האתיופיות דבקה בנצרות מאז ימייה הראשונים בממלכת אקסום, והנצרות שימשה אותם לצורך מעמד חברתי וזכויות אזרחיות³.

תקופת מנהיגותו של היילה סלאסי הייתה תקופה לא פשוטה עבור המוסלמים, מה גם שתקופת שלטונו עברה טלטלה קשה, בעיקר בגלל כיבוש האיטלקים את אתיופיה, והניסיון של האיטלקים להעניק

¹ Berhanu Abegaz, *Ethiopia: A Model Nation of Minorities*, 2005, pg 3, 1

² Jon Abbink, "An Historical-Anthropological Approach to Islam in Ethiopia: Issues of Identity and Politics" *Journal of African Cultural Studies*, Vol. 11, No. 2 1998, pp. 109 (see: Jon An Historical-Anthropological)

³ Hagai Erlikh, *Islam and Christianity in the Horn of Africa : Somalia, Ethiopia, Sudan, Boulder, Colo*, Lynne Rienner Publishers. 2010, pg 22 (see: Hagai, Islam)

פרק 1 – רקע היסטורי – אסלאם באתיופיה

כבר מראשיתו האסלאם היתה דת טרנס-יבשתית, למעשה המוסלמים הראשונים שהמירו את דתם לאסלאם, מלבד המעגל הקרוב של מוחמד, היו האתיופים – ע"פ המסורת.

בשנת 615 לספירה התרחשה ההיגירה הראשונה: קבוצה של חסידים ערבים מן האסלאם שהיו בסכנת חיים ונרדפו ע"י שלטונות קוריאש (השבט ששלט במכה) ולכן הם נסו על נפשם בחיפוש אחר מקלט – חסידים אלו קיבלו הגנה בממלכת אקסום הנוצרית באתיופיה, שם הם התקבלו היטב, יכלו לתרגל את אמונתם ללא חשש. שבט קוריאש דרש מממלכת אקסום להסגיר את החסידים, אך הם סירבו. היחס הסובלני של האתיופים הביא לזיאנר ספרותי חדש בעולם הערבי המרחיב את מעלותיהם של האתיופים⁴.

בתקופה זו ממלכת אקסום סבלה מקשיים כלכליים וירידה במעמדה באזור – החשש מפני פשיטות של המוסלמים והחלשת הממלכה עוד יותר הביאה לכך שהממלכה קיבלה אליה את החסידים המוסלמים בידיים פותחות, וכך נמנעה מפשיטות ועימותים.

הדת החדשה באתיופיה לא המירה מאמינים נוצרים רבים, בטח לא באזורים הנוצריים ברמה. התפשטות האסלאם הייתה הדרגתית, ונכחה בעיקר באזורי החוף והשפלה המאוכלסים ברובם בנוודים שעם הזמן התיישבו בסומליה, אריתריאה או מעבר לים. האסלאם באתיופיה התפשט מאז המאה ה-7 לספירה, והתפשטותו נבעה בעיקר בזכות דרכי המחסר שעוברים באתיופיה – סוחרים, מורים ונוודים – רובם ממוצא תימני או ערבי⁵. המלכים הנוצרים באתיופיה קיבלו אתם בסבלנות וגם את השפעתם על האוכלוסייה המקומית באתיופיה, אך השפעתם הייתה קטנה והדרגתית, זאת ניתן להסביר בשל המבנה החברתי היררכי באתיופיה.

מסחר ועבודת מלאכה היו עבודות בזוויות באתיופיה ולכן מי שעסק בהן לא היה נוצרי – סחר בשנהב, זהר ומתכות דרך אתיופיה הונע ע"י סוחרים ערבים, תימנים ושבטים אתיופים שנתפסו נחותים יותר. הכלכלה האתיופית, ברובה, התבססה על סוחרים מוסלמים שהכניסו שווקים, סחורות חדשות, מוצרי צריכה מגוונים שהעמיקו את הקשרים הכלכליים עם מדינות האזור, ובעיקר עם מדינות ערב, וכן גם הכניסו אלמנטים תרבותיים משתופים לכלל החברה האתיופית. אף על פי כן, נראה כי האוכלוסייה האתיופית התאפיינה בסגירות כלפי דתות שונות ואיפוק עצמי שאפיים בעיקר את הנצרות, נוסף על גורמים תרבותיים וגיאוגרפיים שככל הנראה שיחוק תפקיד בתהליך האיטי של הפצת האסלאם באתיופיה.

השפה הערבית לעולם לא הייתה שפה מדוברת באתיופיה, אפילו המוסלמים ברובם לא דיברו ערבית, מלבד שידעו את פסוקי הקוראן. עבור הרבה מן המוסלמים האתיופים, זהות אתנית חשובה להם לא פחות מזהות דתית, ולעיתים אפילו יותר, ולכן הם המשיכו לדבוק בזהותם האתיופית במסגרת הדת המוסלמית⁶.

במאה ה-12 ועד ה-14, ההמרה לאסלאם השתלמה, מאחר וכך היה איסור לשעבד את האוכלוסייה הנכבשת. שבטים ערבים, מורים ויזמים ערבים התמקמו באתיופיה ונשאו לנשים את

⁴ Jon An Historical-Anthropological, pg 110

⁵ יוסף דרורי, תולדות האסלאם הקדום, ירושלים מאגנס, 2017, עמ' 81-80 (להלן: יוסף, תולדות)

⁶ הגר סולמון, אתיופיה, ירושלים – מכון בן צבי, 2008, עמ' 53-52 (להלן, הגר, אתיופיה)